

1. UVOD

Pošto ćemo u ovom radu najviše pažnje posvetiti krivičnim djelima protiv života i tijela, moramo spomenuti i sam nastavni predmet krivično pravo koje izučava krivičnopravnu oblast, zatim pojam i osnovne elemente krivičnog djela, kao i istorijski prikaz posebnog dijela krivičnog prava u čijem sistemu se nalaze krivična djela protiv života i tijela. O svakom krivičnom djelu protiv života i tijela posebno ćemo da iznesemo karakteristike, objekt zaštite kao i radnju izvršenja ovih krivičnih djela. Nakon toga slijedi uporedno pravni prikaz krivičnih djela protiv života i tijela kako u Bosni i Hercegovini tako i u zemljama regiona i inostranim krivičnopravnim zakonodavstvima.

U posebnom djelu Krivičnog zakona Republike Srpske, kao i država u regionu na prvom mjestu su sistematizovana krivična djela protiv života i tijela zbog toga što su život i tijelo najvažnije ljudske i društvene vrijednosti.¹

Krivično pravo se može definisati kao sistem zakonskih pravnih propisa kojim se određuju krivična djela i krivične sankcije kao i osnovi i uslovi za primjenu krivičnih sankcija prema učiniocima krivičnih djela u cilju zaštite ličnih sloboda i prava čovjeka te drugih prava i društvenih vrijednosti zagarantovanih Ustavom Bosne i Hercegovine i međunarodnim pravom. Kao samostalna grana prava, krivično pravo označava sistem pravnih propisa kojima se predviđaju krivična djela i krivične sankcije za učinioce tih djela.

Krivično pravo kao zasebna pravna disciplina, dijeli se na Opšti i Posebni dio.² Dok Opšti dio krivičnog prava sadrži propise koji regulišu osnovne probleme krivičnog djela i krivične odgovornosti, kao i problematiku krivičnih sankcija, dotle Posebni dio sadrži propise koji regulišu pojedina krivična djela, kao i krivične sankcije predviđene za ta djela.³ Opšti i Posebni dio krivičnog prava su nerazdvojno povezani i međusobno uslovljeni, oni predstavljaju jedinstvenu cjelinu pravnog sistema i osnovu pravne države.

Pojmovi i instituti Opšteg dijela se ne mogu primjenjivati samostalno sami za sebe, već samo putem odredbi Posebnog dijela, u slučaju izvršenja konkretnog krivičnog djela. Norme Posebnog dijela ne mogu biti primjenjene u konkretnom slučaju od strane organa krivičnog pravosuđa ako nisu ispunjeni uslovi koji su sadržani u normama Opšteg dijela.

Sistematika Posebnog dijela krivičnog prava prati sistematiku predviđenu u Krivičnom

1 V. Ikanović, D. Jovašević, *Krivično pravo, Posebni deo*, Apeiron – Banja Luka, 2012. godine, str. 23

2 B. Čejović, *Krivično pravo*, Beograd, 2006. godine, str. 443

3 B. Čejović, *Krivično pravo*, Beograd, 2006. godine, str. 443

zakonu Republike Srpske gdje su pojedina krivična djela svrstana u posebne glave na osnovu zajedničkih karakteristika pri čemu se vrsta objekta zaštite (dobro ili vrijednost koja se povređuje ili ugrožava preduzetom radnjom krivičnog djela) javlja kao kriterijum za ovo grupisanje. Pored zakonske sistematike, u pravnoj teoriji se krivična djela sistematizuju prema različitim kriterijumima: radnja izvršenja, način i sredstvo izvršenja, vrijeme izvršenja, mjesto izvršenja, vrsta posljedice, trajanje posljedice, svojstvo učinioca, svojstvo pasivnog subjekta, oblik krivice, vrsta i visina kazne itd.

Krivično djelo je društveno opasno djelo koje pravni poredak zabranjuje pod prijetnjom primjene krivične sankcije.⁴ To je djelo čovjeka koje pravni poredak zabranjuje pod prijetnjom primjene krivične sankcije ili ponašanje koje proizvodi štetnu posljedicu za društvo zbog kojeg ono reaguje primjenom krivične sankcije prema njegovom učiniocu. Ono je najčešće svjesni i voljni ljudski akt ali ono može biti i akt nepromišljenosti pa i akt projektovane bolesne imaginacije ili halucinacije, tj. rezultat duševne bolesti ili poremećenosti.⁵ U pravnoj teoriji se razlikuje više shvatanja o pojmu krivičnog djela: a) formalno, b) materijalno i c) formalno materijalno shvatanje.

Pojam krivičnog djela čine četiri osnovna, opšta elementa, to su:

- djelo čoveka (posljedica prouzrokovana ljudskom radnjom),
- protivpravnost djela,
- određenost djela u zakonu i
- društvena opasnost.⁶

Zaštitna funkcija krivičnog prava se najneposrednije ostvaruje kroz odredbe posebnog dijela u kojima se određuje koja ljudska ponašanja predstavljaju krivična djela i propisuje vrsta i mjera krivičnih sankcija za ta djela. S obzirom na to da krivično pravo raspolaže prinudnim mjerama koje su najteže sankcije pravnog poretka, treba ga primjenjivati samo onda kada se na drugi način, drugim pravnim i vanpravnim sredstvima ne može osigurati zaštita određenih vrijednosti.

Krivičnopravna zaštita prava na život i tjelesni integritet predstavlja najznačajniji segment krivične zaštite u svim savremenim krivičnim zakonodavstvima. Stoga se pravo na život označava kao vrhovno ljudsko pravo ili kao najosnovniji od svih ljudskih prava. Pravo na

4 B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično/Kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Sarajevo, 2005. godine, str. 113

5 B. Petrović, D. Jovašević, *Krivično/Kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Sarajevo, 2005. godine, str. 113

6 V. Ikanović, D. Jovašević, *Krivično pravo, Opšti dio*, Apeiron – Banja Luka, 2012. godine, str. 71

život spada u grupu apsolutno zaštićenih prava, tj. onih prava države koja se ne mogu ni pod kojim uslovima ukinuti niti ograničiti bez obzira na vrstu vanrednih okolnosti u kojima se neka država može zateći. Dominantno mjesto prava na život u sistemu osnovnih prava i sloboda čovjeka i građanina, obezbjeđeno je i ustavnim odredbama svih savremenih država, pa i Ustavom Bosne i Hercegovine (član 2) i Ustavom Republike Srpske (član 11).⁷ U tom pogledu sve inkriminacije kojima se štiti život i tjelesni integritet čovjeka mogu se klasifikovati u dvije osnovne grupe krivičnih djela, kod kojih su život i tijelo primarni isključivi objekt zaštite, čine one inkriminacije koje se nalaze u različitim glavama krivičnih zakonika.

1. 2. Istorijski prikaz posebnog dijela krivičnog prava - (krivična djela protiv života i tijela)

Istorijski posmatrano, posebni dio krivičnog prava je nastao mnogo prije opšteg dijela koji je oblikovan postepeno i veoma sporo uopštavanjem pravila koja važe za sva krivična djela.⁸ Posebni dio je nastao ranije, još u periodu nastanka države i prava uopšte, kada je s formiranjem države vlastodavac odredio kažnjiva, zabranjena i protivpravna ponašanja pojedinaca i grupa koja je smatrao “opasnim” za društvo propisujući kazne za njihove učinioce.⁹ Izgradnja posebnog dijela krivičnog prava prethodila je izgradnji opšteg dijela u procesu razvoja krivičnog prava. Dobro su poznata vremena kada život ljudi, bolje rečeno život određenih slojeva ljudi, nije uživao skoro nikakvu krivičnopravnu zaštitu, ili je ona bila beznačajna.¹⁰ Dioba krivičnog prava na opšti i posebni dio egzistira tek u posljednjih dva i po vijeka. Javlja se tek početkom druge polovine 18. vijeka, prvo u krivičnopravnoj teoriji a potom i u krivičnom zakonodavstvu.

Prvi zakonik u istoriji koji jasno odvajava odredbe opšteg i posebnog dijela je Krivični zakonik Bavarske iz 1751. godine ali je još uvijek sadržavao i procesnopravne odredbe, a po uzoru na njega to čini i *Constitutio Criminalis Theresiana* iz 1768.¹¹ Međutim prvi zakonik koji materijalno krivično pravo posve odvajava od procesnog i reguliše ga uz jasnu podjelu na opšti i posebni dio je *Constitutio Criminalis Josephina* (1787), te *Code Napoleon* (1810), što poslije

7 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 35

8 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 19

9 V. Ikanović, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni dio, Apeiron – Banja Luka, 2012. godine, str. 17

10 B. Čejović, Krivično pravo, Beograd, 2006. godine, str. 445

11 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 19

slijede i krivična zakonodavstva drugih zemalja.¹² Kroz odredbe posebnog dijela najneposrednije se ostvaruje zaštitna funkcija krivičnog prava u kojoj se određuje koja ljudska ponašanja predstavljaju krivična djela i propisuje vrsta i mjera krivičnih sankcija za ta djela.

Određujući koja ponašanja zaslužuju kažnjavanje država kroz posebni dio svojim odredbama određuje granice i mjeru krivičnopravne zaštite, utvrđuje obim kažnjivosti i domete krivičnog prava kao sankcionirajućeg poretka pravnih normi koji raspolaže najtežim pravnim sankcijama kojima država reaguje na povredu zaštićenih vrijednosti.¹³

Registar inkriminacija u posebnom dijelu zapravo predstavlja registar vrijednosti i dobara neophodnih za održavanje i razvoj društva, dobara kojima je neophodno obezbijediti krivičnopravnu zaštitu. Zato bi posebni dio po svojoj sadržini trebao biti tako dimenzioniran i postavljen da svojim odredbama obuhvata samo ona negativna ponašanja čovjeka koja zaslužuju kažnjavanje.

1. 3. Posebni dio krivičnog prava (Krivični zakon Republike Srpske)

Posebni dio krivičnog prava je sistem zakonskih pravnih propisa kojima se određuju pojam, karakteristike i obilježja pojedinih krivičnih djela i vrsta i visina kazne koja se primjenjuje prema njihovim izvršiocima pod uslovima predviđenim u propisima opšteg dijela krivičnog zakona.¹⁴ Prvog jula 2003. godine na snagu je stupio posljednji Krivični zakon Republike Srpske kojeg čini 441 član, a u kojem su sva krivična djela sistematizovana u trideset četiri glave. U međuvremenu, ovaj tekst zakona je više puta noveliran. Posebni dio Krivičnog zakona Republike Srpske čine odredbe ovog zakona koje su raspoređene od glave šesnaest do glave trideset tri. Propisi koji čine posebni dio Krivičnog zakona Republike Srpske sadrže norme koje imaju konstitutivni karakter budući da se njima određuje pojam, obilježja i karakteristike pojedinih krivičnih djela.

1. 4. Izmjene učinjene u materiji posebnog dijela (Krivični zakon Republike Srpske)

Posebni dio koji se obrađuje u ovom radu uglavnom je uspostavljen Krivičnim zakonikom

12 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 19

13 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 20

14 V. Ikanović, D. Jovašević, Krivično pravo, Posebni dio, Apeiron – Banja Luka, 2012. godine, str. 19

Republike Srpske iz 2000. godine.¹⁵ Tada su izvršene značajne izmjene ovog dijela zakonodavstva: u potpunosti je revidirana struktura i fizionomija posebnog dijela, izmijenjena je sistematika koja je saobražena novom sistemu vrijednosti, uvedena su ne samo nova krivična djela, već i sasvim nove grupe krivičnih djela, neke grupe krivičnih djela su znatno izmijenjene, mnoge inkriminacije su inovirane i preoblikovane.¹⁶ S druge strane, znatan broj inkriminacija, pa čak i cijele zakonske grupe krivičnih djela su izostavljene. Ovaj dio materije, Krivični zakon Republike Srpske iz 2003. godine je preuzeo uz sasvim neznatne izmjene. Naravno, potrebno je imati u vidu da su krivična djela čija je zakonska regulativa u nadležnosti Bosne i Hercegovine, iz entitetskih prenesena u Krivični zakon Bosne i Hercegovine koji je na snazi od 1. marta 2003. godine (npr. krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava, falsifikovanje novca, a kasnije je to učinjeno i u odnosu na krivična djela protiv oružanih snaga).¹⁷ Određene promjene u ovom dijelu, izvršene su izmjenama Krivičnog zakona Republike Srpske od 2010. godine, a najznačajnija se odnosi na uspostavljanje posebne zakonske grupe krivičnih djela protiv bezbjednosti kompjuterskih ili računarskih podataka. Izvršene su i neke druge manje značajne izmjene, među kojima je bio priličan broj onih koje su bile dosta loše, sa neodgovarajućim formulacijama, nelogičnostima u propisanim kaznama za različite oblike jednog te istog djela, a neke čak i pogrešne.¹⁸ Izmjenama Krivičnog zakona Republike Srpske od 2013. godine, većina navedenih odredaba koje su sadržavale navedene propuste je izostavljena ili izmijenjena. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da je Zakonom o dopuni Krivičnog zakona Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 70/06), uvedena i posebna inkriminacija pod nazivom organizovani kriminal.

15 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 32

16 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 32

17 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 32

18 M. Babić, I. Marković, Krivično pravo, Posebni dio, Banja Luka, 2013. godine, str. 33